

<https://doi.org/10.53656/his2024-3-2-bul>

*View over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

БЪЛГАРСКИЯТ ПОЛИТИЧЕСКИ ЕЛИТ ПРЕЗ XIX ВЕК – ЕВОЛЮЦИЯ В ОСМАНСКИ КОНТЕКСТ: СЛУЧАЯТ ДИМИТРАКИ БЕЙ ТЕОДОРОВ

Доц. д-р Николай Тодоров

Регионален исторически музей – Силистра

Abstract. As a result of the reforms undertaken by Sultan Mahmud II continued by his son Sultan Abdulmejid I, the social structure of the Ottoman Empire was significantly changed. Especially after the proclamation of the Hatt-ı Hümayun in 1856, the question of integration of the non-Muslim subjects of the Empire took a leading position in its administration, on a central level. The present article aims at presenting a rather different point-of-view on the inclusion of individual representatives of the Bulgarian revival elite in the central governance of the Ottoman Empire. This study was based on some new and unpublished documents, stored in the Ottoman archive in Istanbul. Furthermore, the legitimacy of the representation of the Bulgarians before the official Ottoman government was also addressed.

Keywords: Ottoman empire; Tanzimat; elite; temettuat defteri; nüfus defteri; kapıcıbaşı; Dimitraki

Традиционното разбиране за политическото участие на българите в османската управленска система в българската историография се ограничава до формалното им участие в местните меджлиси през 30-те – 40-те години на XIX в., а след Кримската война (1853 – 1856) – и включването на част от тях в централните танзиматски административни органи.

Настоящото изследване представя само малък елемент от голямата тема за инкорпорирането на немюсюлманските елити в османската административна и политическа система през XIX в. Тема, която не само се нуждае от преосмисляне и задълбочено изследване, но от сериозна корекция на наложените тези. Омаловажаването на политическата активност на българите, които стават част от управленската система на Империята, или натоварването им с негативни оценки заради отношението им към революционното движение, отдавна е поставено като сериозен научен проблем, който обаче като че ли не предизвиква нужния интерес сред изследователите (Vezenkov 2008 – 2009, pp. 63 – 84).

Само отчасти ще засегнем и голямата тема за системата на миллетите и мястото на българите в нея, като се опитаме да дадем едно алтернативно обяснение на установената теза за признаването на българския миллет с фермана за Екзархията от 27 февруари 1870 г.¹.

Тук ще направим опит да видим в детайли кариерата на един от тулчанските първенци – Димитраки Теодоров, който приключва своята служба в Империята с участието си в Османския парламент през 1877 – 1878 г. Той е част от онзи възрожденски елит, към който принадлежат още х. Иванчо Хаджипенчович, Георгаки Чалъков, х. Николи Минчоолу и др. и който извършва прехода от имперска към национална държава (Yaneva 2011; Lyberatos 2020)².

Реформите, предприети от султаните Махмуд II и Абдулмеджид I, сериозно променят имперската структура (Davison 1963; Ursinus 1982; Dimitrov 2015; Lyberatos 2020; Lewis 2003). Наложено е изборно начало при назначаването на местните първенци в изградените административни съвети прави участието им в тях важен елемент от инкорпорирането им в османската провинциална администрация, а на един по-късен етап – и в централната.

Кариерата на споменатите българи традиционно започва от местните административни постове въведени, през 30-те и 40-те години на XIX в. Ранните танзиматски реформи през 20-те – 30-те години на XIX в. поставят въпроса за местното представителство. Приобщаването на немюсюлманските елити в османската управленска система води до съществена промяна на властта в самите християнски общини (Efe 2002; Ursinus 1982, pp. 35 – 36; Yaneva 2011, p. 43; Lyberatos 2020, pp. 403 – 405; Georgieva 2018). С появата на меджлисите през 40-те години на XIX в. участието на немюсюлманите в тях става изборно, което, от своя страна, позволява по-сериозен контрол върху тяхната дейност.

Преди да видим какво е участието на Димитраки бей в тази система на администриране на провинцията и подвластното население, е интересно да се спрем на въпроса има ли „фамилен прецедент“³ по отношение на участието на членове на семейството му в местното управление.

Родът Хадживълчеви от Жеравна, от който произхожда Димитраки Теодоров, е един от най-авторитетните в местната общност. Баща му – Тодор чорбаджи, е представен в литературата като водеща фигура, притежаващ значително влияние не само на локално ниво, но и като член на меджлиса в Одрин след 1839 г. Образът му до този момент е конструиран на базата на късни спомени и отделни запазени български документи и информацията за подобен социален статус не е верифицирана в официалната османска документация (Cholov 1997; Konstantinov 1948). Според изследователя на миналото на Жеравна Данаил Константинов: „Неговата дума била закон за селото, но и всички конфликти на жеравненци с турците се уреждали в полза на първите благодарение на доверието, с което той [Тодор чорбаджи]

се ползувал пред властта, представлявана от санджак-бея в Сливен и валията в Одрин“. Особено важен е разказът за участието му в провинциалните административни органи: „...по силата на хатишерифа (1839 г.) се съставил вилаетски съвет в Одрин, в който влизали и шест члена представители на християните в империята, един от тях представители бил той... Всяка пролет, удостоен с държавни почести... се отправял за Одрин. Един турски офицер с шест войника-конници идвали в Жеравна да го вземат... Те му докарвали три коня – един (ат) хубаво оседлан за яздене и другите два за багажа му... По искане на Тодор чорбаджи се уволнявали чиновници, бюлюк башии и др.“ (Konstantinov 1948, p. 154). Предадохме целия текст с оглед на съдържащите се в него няколко важни елемента от образа на Тодор чорбаджи, които се срещат и при останалите представители на българския политически елит в разглеждания период: 1) висок обществен авторитет в самата общност и пред османската власт; 2) близък контакт с представителите на османската власт; 3) възможност за кадруване на османските провинциални чиновници. Тези характеристики ще видим и в профила на Димитраки бей, които, от своя страна, са част от теоретичната рамка за елитите и ще ни позволят да го причислим не само към локалния вариант на тази социална категория, но и към централните елити.

Данните, изнесени от Д. Константинов, намират потвърждение и в османската документация. Имайки предвид коректността на автора при осъществяването на изследването му и факта, че използва извори, които не са оцелели до днес, нямаме основание да се съмняваме в написаното от него. По-скоро има обстоятелства, които подкрепят написаното от Д. Константинов. В контекста на принадлежността му към локалния елит, тук трябва да се обърне внимание и на дарителската активност на Тодор чорбаджи по отношение на местната църква „Св. Никола“, спомоществователството на възрожденските издания, подкрепата му за благоустрояването на селището – все дейности, които показват грижата му за обществения му имидж (Konstantinov 1948, pp. 96, 124). Освен това „летищият старт“ на кариерата на Димитраки бей предполага наличието на прецедент в семейството. Авторитетът на баща му със сигурност изиграва важна роля за началното му вписване първоначално в местния елит, а впоследствие и в този на Тулча. На този въпрос ще се спрем по-подробно. Същевременно прави впечатление устойчивостта на представата за авторитетния Тодор чорбаджи в историческия спомен в селото до времето, в което Д. Константинов пише своята книга.

Единственото свидетелство в османската документация за семейството на Димитраки бей, с което разполагаме на този етап, е регистрацията му в нюфус дефтерите на селището. В най-ранния – този от 1831 г., семейството на Тодор чорбаджи е регистрирано по следния начин:

„Тодор, син на Вълчо, на 50 години, средна категория; син Васил на 22 г.; друг син Петри на 10 години; друг син Димитри на 6 г.; син Стефан на 3 г.; друг син Сава на 1 г. (починал 1250 г.)“⁴. В регистрацията липсват каквито и да било индикации за по-особен социален статус или заеман пост в местните административни органи. В същия дефтер като коджабашия е регистриран Вълко, син на Иван на 40 г., висока категория джизие⁵. Същата е ситуацията и в регистрацията от 1837 г.⁶ Вече в тази от 1841 г. той е посочен като коджабашия:

„Хане № 147: Височък на ръст, посивяла брада, коджабаши Тодор, син на Вълчо, на 55 години, средна категория; син, височък на ръст, черни мустаци, бакал Васил, син на Тодор, на 30 години, средна категория; друг [син], среден на ръст, черни мустаци, Никола, син на Тодор, на 24 години, средна категория; друг [син], висок на ръст, черна брада, поп Петре, син на Тодор, на 22 години, средна категория; друг [син], голобрад, хизмеяр Димитри, син на Тодор, на 16 години, средна категория; друг [син], голобрад, Стефан, син на Тодор, на 12 години, средна категория; друг [син], малолетен Пераклас, син на Тодор, на 4 години; внук, Киро, син на Никола, на 1 година; друг [внук] малолетен Тодор, син на папас Петри, на 1 година“⁷.

Предадохме целия запис от дефтера, т.к. той е от особена важност не само с оглед на състава на семейството на Тодор чорбаджи, респективно на Димитраки бей, но съдържа и няколко важни индикации за промяната в социалния статус на част от неговите членове.

Както се вижда, към 1841 г. Тодор чорбаджи вече заема длъжността коджабашия, което потвърждава твърдението на Д. Константинов за участието му в местната власт. Коджабашиите са представители на немюсюлманите в меджлисите, създадени с въвеждането на мухасълската система (Todorov 2022, p. 204). Така например през 1841 г. меджлисът в Котел включва представител на мухасъла (vekil muhassıl) и двама коджабашии⁸. Имайки предвид, че Котел и Жеравна имат еднакъв статут – села (kağue) по османската номенклатура, вероятно се касае за точно такъв меджлис, в който взема участие Тодор чорбаджи през 1841 г.

От посоченото дотук става ясно, че Димитраки бей има „семеен прецедент“ и баща му е представител на местния елит. Както се вижда от записите в нюфус дефтера, в семейството освен Тодор чорбаджи част от синовете му също заемат определено място в социалната йерархия на жеравненското общество. Единият от братята на Димитраки бей е търговец – Васил, който е регистриран като бакал. Другият – Петър, към 1841 г. вече е свещеник и това е бащата на Тодор Икономов, който също е регистриран в дефтера на възраст от 1 година⁹. Интересна е регистрацията на самия Димитраки Теодоров. С термина хизмеяр (hizmetkâr) традиционно се обозначава наеман работник, наемник без определена професия. Притеснителна е и посочена-

та през 1841 г. възраст от 16 години. Трудно е да се приеме за достоверна, имайки предвид, че след няколко години ще видим Димитраки бей вече в Тулча, и то като участник (коджабашия) в местния меджлис, т.е. утвърдена фигура в местното общество, което безспорно изисква повече време. Тодор чорбаджи натрупва капиталите си по най-традиционния за тези селища път – скотовъдството. Според Д. Константинов той отглеждал стадата си в ямболските села, а впоследствие инвестира в закупуването на земя в Северна Добруджа (Konstantinov 1948, pp. 155 – 156).

Тук стигаме до въпроса как става самото включване в местното управление.

Димитраки Теодоров вероятно не участва в административните органи в Жеравна. През януари 1849 г. той вече е в Тулча и е коджабашия в местния меджлис¹⁰. Споменахме, че през 1841 г. Димитраки е регистриран в нюфус дефтера на Жеравна на 16-годишна възраст. Това означава, че той става коджабашия в Тулча на 24 години. Възрастта в периода, за който пишем, е твърде относителен показател за заемане на определена длъжност в меджлиса, но тази на Димитраки бей ни изглежда твърде нереална. В този период населението на Тулча е изключително многообразно както в етническо, така и в религиозно отношение, а българската общност в града е в етап на формиране (Todorov 2021). Последното би могло да е от помощ на Димитраки Теодоров за бързото му налагане като авторитетна фигура в местното общество и пред османската власт, каквато роля би изиграл и авторитетът на баща му Тодор чорбаджи. Тук коментираме основно посочената в нюфус дефтера възраст, а не възможността за 8 години той да се пресели в Тулча и да бъде избран за член на местния меджлис. Последното по наше мнение е вероятно и както ще видим, има и други податки за това. Безспорно възрастта, посочена в нюфус дефтера, не би следвало да се приеме за реална. Що се отнася до възможността за осем години да промени съществено социалното си положение, то това е напълно възможно. Възрастта до и малко над 30 години може да се приеме за активна за тогавашните български предприемачи. Братята Христо и Никола Тъпчилеца за осем години абаджилък¹¹ умножават наследените пари в размер на 83 000 гроша през 1837 г. на 309 000 гроша през 1845 г., когато Христо е на 37 г., а Никола – на 28 г. (Nachov 2022, p. 44).

Всъщност Димитраки Теодоров вероятно е в Тулча още от 1845 г. В теметгуат дефтера на Тулча той е регистриран като жител на махала Хюсни бей. Той вече е търговец (erbab-i tüccar) и получава годишен доход в размер на 6500 гроша. Собственик е на два дюкяна с годишен доход от 2000 гроша и 6 дюнюма лозе. От общия приход, който е декларирал, 3600 гроша са от търговия¹². Допускаме, че това е той, и по още една причина. Преди него в същата махала е регистриран Георги Тафрали, също търговец, собственик на два дюкяна и съсобственик на кораб – притежава ½ от него¹³. Според Димитър Папазов жената на Димитраки бей – Султана, родом от Арбанаси, е от

рода Тафрали (Тафрили), който род по произход бил арабски, от испанските маври, но покръстени (Paparazov 1936, p. 73). Възможно е Димитраки Теодоров да идва в Тулча при близък човек – роднина на съпругата му Султана, което улеснява адаптирането му не само в местната търговия, но и в локалната общност. В джизие дефтер от 1849/1850 г. Димитраки, син на Тодор, среден на ръст с черни мустаци, висока категория джизие – 60 гр., е на възраст 31 години¹⁴. Тук вече виждаме една по-достоверна възраст, на която вероятно той става член на местния меджлис. В подкрепа на твърдението, че описаният жител в махалата Хюсни бей е именно Димитраки Теодоров, е и фактът, че той отсъства в серията от запазени нюфус дефтери¹⁵ на Тулча и се появява едва в теметтуат дефтера от 1845/1846 г.

Участието му в местния меджлис, и особено заслугите му по време на Кримската война (1853 – 1856) вероятно по опазването на реда в Тулча, му донасят и поредното високо отличие от страна на османската власт. През юли 1856 г. той получава титлата капъджъбашъ¹⁶. В дописка до „Цариградски вестник“ се съобщава следното: „На текуща го Септември 5, стигна тука на Австрийския параход, който донесе ферман на нашия от давно Чорбаджия Господина Димитракия Теодоров. Н. И. В. Султан Абдул Меджид Хан Ефендимис подарява му Рубтие¹⁷ Капуджибашалък. Тойзи ферман на вторият ден, като ся собра сичкия меджлис и доволни други търговци прочети ся в слух на всичките, и после това като помолиха Всевишного Бога за долголетие на нашия Милостив покровител С. А. М. Х. благодариха и Царят заради неговото Царско благоволение на верният свой поданик Г-на Д. Теодорова за вярната негова 15 годишна служба, и най-паче за безмирните тейзи 3 минали години. Прочее като ся прочети речений ферман, сичките Отомани и Християни въздадоха му подобната чест, която Негово императорско Величество му подари, и возвиши на високия тойзи степен Капуджибашилак“¹⁸. Предадохме целия текст на дописката, защото тя съдържа няколко особено важни момента. На първо място, причината за издигането на Димитраки бей е 15-годишната му служба и особено „безмирните тейзи 3 минали години“. Прави впечатление, че документацията в османската канцелария се придвижва сравнително бързо. Везирското тезкере за удостоверяването с титлата капъджъбашъ е от дата 28 юли 1856 г. На следващия ден, 29 юли, е издадено султанското ираде за удостоверяването с титлата, а „ферманът“, както пише в дописката в „Цариградски вестник“, пристига в Тулча на 7 септември същата година. Титлата е дадена на „нашия от давно Чорбаджия“, т.е. Димитраки достатъчно дълго е член на меджлиса и един от най-авторитетните представители на местния елит. Важен елемент от социалното ситуиране на тогавашните българи в османската държава, или по скоро като какви се възприемат те самите, е уточнението, че властта дава титлата на „верният свой поданик“, а почестите, които му се полагат, са от страна на „сички Отомани и Християни“.

Последното е твърде показателно за преформатирането на османското общество в епохата на Танзимата и възможностите, които получават немюсюлманите за промяна на социалния си статус в йерархията на Империята. В действителност носителите на тази титла стават част от свитата на султана, което вече ги ситира по съвсем различен начин в държавната структура и както ще видим, този елемент прехвърля кариерата им на друго ниво.

Промяната в статуса на Димитраки бей е добре отразена в османските документи, и особено в неговите елкаби¹⁹. При подпечатването на документите, излизащи от тулчанския меджлис, той е записан единствено като *kocabaşı* и отдолу е поставен личният му печат, на който е изписано името му на гръцки език – Димитри Теодору²⁰. В документа за получаване на титлата той е посочен като: „От раята на Високата държава, коджабашията на българите Димитраки от жителите на Тулча“ (*Reaya-i Devlet-i Aliyyeden ve Tolçı mütemekkinlerinden Bulgar kocabaşısı Dimitraki*)²¹; „Димитраки, коджабашията на българите от жителите на каза Тулча от раята на Високата държава“ (*Tolçı kazasında mütemekkin Bulgar kocabaşısı Dimitraki'nin*)²².

В разглеждания документи има едно изключително важно посочване, което показва като какъв възприема Димитраки Теодоров официалната османска власт. Тук той е споменат по следния начин: „Димитраки, коджабашията на българския миллет от жителите на Тулча, от раята на Високата държава“ (*Reaya-yı Devlet-i Aliyyeden ve Tolçı mütemekkinlerinden Bulgar milleti kocabaşısı Dimitraki*)²³. През 1856 г. властта възприема Димитраки бей като „коджабашия на българския миллет“, което е твърде показателно за официалното представителство на българите във време, в което църковното движение, основавайки се на Хатт-и хумаюна от февруари 1856 г., тепърва поставя по-твърдо и аргументирано официалните си искания за български владици, служба на български език и т.н. Посочването в документите, които разглеждаме, е от особена важност за преосмислянето на въпроса за официалното представителство на българите, мястото им в т.нар. система на миллетите и нейното функциониране в танзиматски условия, и най-вече за това кога и чрез кого става официалното признаване на българите за самостоятелен миллет от страна на османската власт. Тук само ще споменем, че вероятно това става не по пътя на църковната борба и най-вече с фермана от 27 февруари 1870 г., а много по-рано, и то чрез представителите на българския елит, които не само достигат до високите служби в Империята, но и са официално признати от нея за представители на българския народ. През март 1861 г. Димитраки бей е награден с орден „Меджидие“²⁴. Тук обаче отново трябва да обърнем внимание на титулуването му: „*Tulcı hanedanından ve Dergah-ı Âli Kapıcıbaşılarından rif'atlû Dimitraki Efendi*“²⁵. Персийската дума ханедан (*hanedan*) буквално означава домакинство в по-общ смисъл, но също така означава и знатни семейства в град, регион или провинция, в които

има династична приемственост. В османските документи терминът ханедан се отнася до знатни семейства в провинцията, около които се оформят нови властови центрове. Според Кристин Филиу гръцките фанариотски семейства в Истанбул също се наричат ханедан в официалните документи (Yaşcıoğlu 2016, p. 76; Philiou 2011, pp. 27 – 32). Използването на термина спрямо отделни представители на провинциалния елит показва до каква степен са достигнали тяхното влияние и власт на локално ниво. Особено разпространен е терминът при различните аянски фамилии – Бушатлиите, Али паша Тепеденли, анадолската фамилия Джаббарзаде/Чапаноглу и др., които буквално създават династии в управлението на цели региони (Uzunçarılı 1942, pp. 3 – 4). Според Али Яйджиоглу определението ханедан върви ръка за ръка и с титлите капъджбашъ и „началник на императорската конюшня“ (mirahur-i evvel), които представляват нов титулярен механизъм за свързване на местните знатни лица с империята и на символично ниво – със султана и неговия дворец. Това, по същество, представлява според него алтернативна мрежа, която се различава от формалната имперска йерархия (Yaşcıoğlu 2016, p. 76). Както се вижда обаче, трябва да се коригира твърдението му, че тези титли (капъджбашъ и мирахур-и еввел) се дават само на представители на мюсюлманския елит. Що се отнася до аяните, които той изследва, особено важна е констатацията му, че носителите на тези титли принадлежат към имперската мрежа от провинциални нотабили и те им помагат да придобият други позиции (Yaşcıoğlu 2016, p. 76). Последното е особено важно и за българите капуджибашии и ситуирането им не само в имперския елит, но и в провинциалното, а впоследствие и в централното управление.

Както се вижда, османската власт възприема Димитраки Теодоров като официален представител на българския миллет и един от провинциалните нотабили, част от най-високото ниво на османския елит. По дефиниция елитите са малки групи, но с голямо влияние (Anastasopoulos 2005, p. xiv). Именно това виждаме и у малцината българи, които достигат до най-високите нива на Империята. Те са малко на брой, с голямо влияние първо на локално ниво, със значителни финансови възможности (лични и наследени), представители на населението в местните танзиматски меджлиси, където натрупват значителен административен опит, и най-вече с голям авторитет пред официалната османска власт. Много често при даването на официални титли или повишаване в ранг на българските първенци в османските документи се използва изразът „поради заслуги към държавата“. Превратното тълкуване на този израз единствено в смисъл, че те изпълняват ролята на „турско ухо“, обаче не дава реална представа какво успяват да постигнат тези българи. В случая по-скоро се има предвид, че успяват да урегулират социалните отношения в местната общност или добре реализират посредническата си функция между поданиците и държавата, които най-често са фискални или свързани с религиозните нужди на християнското население.

Очаквано виждаме Димитраки Теодоров и в административните структури на новосъздадения през 1864 г. Дунавски вилает. Вилаетската реформа в значителна степен променя администрирането на османската провинция, за пръв път се създават областно събрание и се разделя съдебната от административната власт (Tafova 2010, p. 107)²⁶.

В периода 1868 – 1870 г. Димитраки Теодоров е член на градския смесен съвет. Първият от този тип меджлиси (belediye meclisleri) трябвало да се състави във вилаетския център Русчук „за пример и опит“, а след това и в отделните санджаци²⁷. Тулчанският е съставен вероятно през 1866 г., т.к. на 3 април същата година в. „Дунав“ съобщава, че „ся съставили градски съвети в София, в Търново, Варна и Тулча и захванали да си изпълняват службите“. Там е посочена и основната им функция: „да действуват за градските устройства и уреждания, което е основата на длъжностите им“²⁸. В действителност в техните прерогативи влизат благоустройството на градовете, регулирането на качеството на храните, мерките и теглилките, използвани на местния пазар, противопожарните мерки и др. Градските съвети се състоят от председател, помощник и шестима членове (ази). В тях не е спазен принципът за равнопоставеност между мюсюлмани и немюсюлмани. Тук членовете се разпределят по следния начин: „двама турци, двама българи, един арменец и един евреин“ (Tafova 2010, pp. 129, 130 – 131; Petrov 2006, pp. 91 – 94).

В салнамето на Дунавския вилает изрично е отбелязано, че Димитраки ефенди е капуджибашия и притежава орден „Меджидие“ – IV степен²⁹.

През 1871 г. Димитраки Теодоров не присъства в годишника на Дунавския вилает, но по това време той участва в Църковно-народния събор в Цариград, който трябва нормативно да уреди новосъздадената Българска екзархия (Todorov 2014, pp. 301 – 316).

След завръщането си от Цариград, през 1872 г. той е избран за член на санджакския административен съвет (Meclis-i İdare-i Liva)³⁰.

За периода след 1872 г. и да присъства в административните съвети, е трудно да бъде идентифициран. По-скоро обаче отсъства от тях, защото през 1875 г. е удостоен със степен „сание“, а това винаги се отразява в салнаметата. Лицата, носещи името Димитри/Димитраки обаче, в административните съвети в Тулча нямат отбелязани тази степен. Последната представлява втората от общо пет граждански степени, на които се поделя цивилната администрация, като първата и най-висока е везирството, следвана от два класа на първа степен, а петата е най-ниска – рютбе-и хамисе³¹. В случая според дописката във в. „Ден“ той получава степен „сания-мютемаиз“, което ще рече втора степен – I клас, а „мютемаиз“ означава „отличен между равнопоставените“³². Както се вижда, ако следваме йерархичната структура на империята, която ни представя Христо Арнаудов, двата класа на първа степен разделят Димитраки бей

от „върховната“ – везирството, и ясно показва, че той успява да направи твърде сериозна кариера, и то по имперските стандарти.

През 1877 г. Димитраки бей е избран за депутат в първия османски парламент (1877 – 1878) и за отбелязване е, че това става заедно с брат му Стефанаки Теодоров, което е забележително за току-що прощаващата османска парламентарна практика.

През октомври 1876 г. вестник „Напредък“ публикува „наставления привременни за една година“, по които ще се избират „членовете от които ще се състои Народното събрание на Империята“³³. То се състои от сенат (Meclis-i Ayan) – 25 номинирани служители (членове на Държавния съвет, правителството, военни, Императорското медицинско училище и др.) и камара на представителите (Meclis-i Meb'usan) – 120 избрани депутати (Dewereux 1963, p. 69).

Съгласно публикуваните наставления изборите ще се провеждат по специално съставен закон, който обаче ще се обнародва впоследствие, но поради спешното конституиране на първия парламент е решено първите депутати да бъдат излъчени от административните съвети във вилаетите, санджаците и казите, чиито членове вече са избрани чрез „народно гласоподаване“ и както отбелязва вестникът: „ще дадат на станалото от тях избиране на депутатите същата сила каквато и онази която са дава от прямото гласоподаване на народа“³⁴.

Както се вижда, на първо място изборите стават бързо, по не особено ясни критерии и в известна доза в противоречие с провъзгласената през същата година османска конституция (Lewis 2003, p. 207). Все пак обаче изборът се провежда от административните съвети, в които участват хора с натрупан административен опит и както виждаме от избраните 8 души – Димитраки Теодоров, Стефанаки Теодоров, Захари Хаджигюров, Пешо Тодоров, Георгаки Карамихалов, Петраки Златев, Димитър Робев³⁵, и Георгаки Чалъков – член на Сената, българите са представени съвсем не от случайни хора. Колкото и това представителство да се омаловажава в тогавашната преса или в историографията, трябва да отбележим, че участието на тези осем души в първия парламент, на практика, е първата крачка въобще на българите в парламентарния опит, който ще им е нужен две години по-късно при конституирането на новата българска държава. Макар и твърде символичен по своята дейност, първият османски парламент е опит за промяна на имперската политическа система в посока, в която тя поема от времето на Махмуд II и която показва трудни, но постоянни опити да се реформира. И това е напълно естествено, когато става въпрос за реформи на имперски организъм. Османското общество от 70-те години на XIX в. е твърде различно от това, което познаваме под названието „Класически период“. В него бушуват политически и икономически процеси, често стимулирани от интересите на Западните държави, политически фрагментирано, из-

пълнено с национални противоречия, което напълно естествено прави първите стъпки на парламентарния живот почти невъзможни.

На изборите, проведени в Дунавския вилает в началото на 1877 г., от общо 158 души Димитраки бей получава 32 гласа, а брат му Стефанаки Теодоров, който към този момент е член на търговския съд в Тулча – 27 гласа³⁶. Те вземат участие в първата сесия на парламента, тържествено открита на 19 март 1877 г. и продължила работата си до 28 юни същата година (Dewereux 1963, pp. 108, 186 – 206, 262).

Политическите събития, които съпътстват заседанията на първия османски парламент, улесняват султан Абдулхамид II да сложи край на парламентарния експеримент (Lewis 2003, p. 209).

Край на Кримската война (1853 – 1856) променя не само политическата картина в международен план, но води до съществени промени и в социалната, и административната структура на Османската империя. Това, от своя страна, дава възможност на българския политически елит да се ситуйра във високите етажи на османската административна система. Разгледаният случай на тулчанския първенец Димитраки Теодоров добре илюстрира пътя, който изминават българските нотабили в процеса на интеграция във висшите властови структури на Империята. Както видяхме, това не е просто символично участие в отделните административни съвети, а реални политически механизми и изградени мрежи на влияние, които дават възможност за упражняването на реална власт. Тръгвайки от най-ниските нива на провинциалната административна власт и стигайки до най-високите, българските първенци, които правят подобна кариера, получават възможност да се интегрират в османската управленска система и да се превърнат в легитимни представители на българския народ. Съвсем не случаен е фактът, че именно тези фигури – Иванчо х. Пенчович, Георгаки Чалъков, Димитраки бей Теодоров, х. Николи Минчоолу и др., застават начело на църковната разпра. Те са официално признати от османската власт представители на българския миллет, много преди последният да бъде признат с фермана от 27 февруари 1870 г. Те са представители на онзи дълго отричан елит, който възниква в имперска среда, и който става фундамент за институционалното изграждане на възстановената след 1878 г. българска държава.

Благодарности

Статията е подготвена по проект „Парламентарният корпус на България – персонални, политически и социални аспекти (1879 – 2022 г.)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ по договор № КП-06-Н70/7 от 13.12.2022 г.

БЕЛЕЖКИ

1. Темата за системата на миллетите поражда твърде обширна дискусия в съвременната османистика. Тук ще се ограничим до две заглавия, които представят проблема в историографски план и го проблематизират в контекста на танзиматските реформи. По подробно виж: (Mutafova 2022; Ivanova 2006).
2. Темата за прехода на балканските нации от Османската империя към националните държави е твърде обширна и засяга всички аспекти на този преход – икономика, политика, менталитет и т.н. Тук ще се ограничим до няколко общи заглавия – български и чужди, които разглеждат предимно трансформацията на националните елити. По-подробно виж: Parusheva 2008, 2017; Strezova 2022; Barkey, K. & Hagen, M. fon., 1997.
3. Терминът е заимстван от изследването на Св. Янева за участието на българите в откупуването на данъци. Според нас той е особено уместен не само в контекста, в който тя го използва, но и като елемент от кариерата на българите в други области и стопански активности. В нашия случай, той обяснява от каква база започва участието на разглежданото поколение първенци в провинциалното управление и какви мрежи на влияние наследяват (Yaneva 2011, p. 261).
4. In: ML. VRD. TMT. d. 6325, s. 97. At: BOA – İstanbul.
5. In: ML. VRD. TMT. d. 6325, s. 99. At: BOA – İstanbul.
6. In: ML. VRD. TMT. d. 6334, s. 308. At: BOA – İstanbul.
7. In: ML. VRD. TMT. d. 6343, s. 430. At: BOA – İstanbul .
8. In: C. ML. 222/9213, s. 7. At: BOA – İstanbul.
9. Напоследък данните от нюфус дефтерите бяха използвани за предатиране или уточняване на рождените дати на видни представители на революционното движение (Boykov & Mitev 2021; Sabev 2022, p. 21). Проблемът със закръглянето на посочваните от респондентите години също е обект на научен интерес (A’Heam et al. 2022, 785; Boykov & Mitev 2021, pp. 11 – 12). Според нас обаче тези години трябва да се използват изключително внимателно. При сравняване на цялата серия от запазени нюфус дефтери за дадено селище се вижда ясно, че често пъти те или не се променят, или регистраторите автоматично добавят разликата между двете регистрации. Такъв е случаят именно с нюфус дефтерите на Сливен. Така например Тодор чорбаджи в нюфус дефтера от 1831 г. е на 50 г., в този от 1837 г. той е на 56, като регистраторът автоматично е прибавил 6 години, т.е. разликата между двете регистрации, а в този от 1841 г. той е на 55 г. В случая с Тодор Икономов проблемът е идентичен. Установената в литературата година на раждане е 1838 г. (Bozhinov 2000, p. 112). В дефтера от 1837 г. той е регистриран като новороден и е посочена датата 11 шабан 1254 г./30 октомври 1838 г. (NFS. d. 6334, s. 335). В случая това най-вероятно е датата на регистрацията му в дефтера, а не рождената. В дефтера от 1841 г. той е на едногодишна възраст, което ясно показва, че възрастта, посочвана в този тип дефтери, не би следвало да се използва.

10. In: A. } MKT. 171/56 от 29 януари 1849 г. At: BOA – İstanbul.
11. По-скоро от търговия, виж: Davidova 2000, pp. 270 – 271.
12. In: ML. VRD. TMT. d. 12 755, s. 165. At: BOA – İstanbul.
13. In: ML. VRD. TMT. d. 12 755, s. 165. At: BOA – İstanbul .
14. In: ML. VRD. CMH. d. 1162, s. 31. At: BOA – İstanbul.
15. In: NFS. d. 6579 (1249/1833 – 1834 г.); 6582 (1256/1840 – 1841 г.); 6583 (1259/1843 – 1844г.). At: BOA – İstanbul.
16. In: İ. MTZ. (01) 12/325 от 28 юли 1856 г. At: BOA – İstanbul.
17. Рютбе (rütbe) – степен, чин, ранг, повишаване в ранг.
18. Цариградски вестник, № 295/22.09.1856 г.
19. Елкабите представляват обръщение към адресата, в което всеки служител е посочен с конкретен пост, име и титла, като по този начин получаваме точна информация за йерархичната система на Империята (Nedkov 1966, p. 130; Georgieva 2005, p. 14).
20. In: HR. MKT. 27– 32, s. 4. At: BOA – İstanbul.
21. In: İ. MTZ. (01) 12/325, s. 3. At: BOA – İstanbul .
22. In: İ. MTZ. (01) 12/325, s. 5, 6. At: BOA – İstanbul.
23. In: İ. MTZ. (01) 12/325, s. 4. At: BOA – İstanbul.
24. In: A. } MKT. 460/69. At: BOA– İstanbul.
25. In: A. } MKT. 460/69, s. 1, 2. At: BOA – İstanbul.
26. За административната структура на Дунавския вилает по-подробно (Bakardzhieva 2009; Tafrova 2010; Petrov 2006; Saraçoğlu 2018).
27. Дунав, № 30/22. 09. 1865.
28. Дунав, № 62/3. 04. 1866.
29. Salnâme-i Vilayet-i Tuna. Ruscuk Matbaa-i Vilayet-i Tuna, d. 1, 1868, s. 91
30. Salnâme-i Vilayet-i Tuna. Ruscuk Matbaa-i Vilayet-i Tuna, d. 5, 1872, s. 77
31. По-подробно за степените и ранговете в османската администрация (Akyıldız 1993, pp. 37 – 47).
32. Ден, № 34/ 29. 09. 1875; Arnaudov 1871, 59; Век, № 48/30. 09. 1875.
33. Напредък, № 105/ 29. 10. 1876.
34. Напредък, № 105/29. 10. 1876; Източно време, № 22/30.10. 1876.
35. Напредък, № 121/4. 03. 1877.
36. Дунав, № 1134/12. 01. 1877.

ЛИТЕРАТУРА

АРНАУДОВ, Х., 1871. *Пълно събрание на Държавните Закони, Устави, Наставления и Високи Заповеди на Османската империя*. Т. 1. Цариград.

- БАКЪРДЖИЕВА, Т., 2009. *На крачка пред времето. Държавникът реформатор Мидхат Паши (1822 – 1884)*. Русе: Авангард принт, ISBN 978-954-337-086-3.
- БОНЕВА, В., 2010. *Българското църковнонационално движение 1856 – 1870*. София: За буквите, ISBN 978-954-8887-77-9.
- БОЖИНОВ, П., 2000. Тодор Икономов. В: ТОДЕВ, И. (ред.) *Кой кой е сред българите XV – XIX в.*, с. 112 – 113. София: Анубис, ISBN 954-426-229-6.
- БОЙКОВ, Г.; МИТЕВ, П., 2021. Документални свидетелства за годината на раждане на Васил Левски. *История*. № 1, с. 8 – 27, ISSN 0861–3710.
- ВЕЗЕНКОВ, А., 2008 – 2009. В служба на султана, в служба на революцията: местните български първенци през 70те години на XIX век. *Историческо бъдеще*. № 1 – 2, с. 63 – 84, ISSN 1311-0144.
- ГЕОРГИЕВА, Г., 2005. *Административно устройство и управление на еялет Румелия при султан Махмуд II (1808 – 1839)*. Дисертация за присъждане на ОНС „доктор“. София: БАН).
- ГЕОРГИЕВА, Г., 2018. Различните роли на тревненските чорбаджии и значението им за местната икономика. *Известия на Център за стопанско-исторически изследвания*. Т. 3, с. 218 – 230. ISSN 2534-9244.
- ДАВИДОВА, Е., Тъпчилещови. В: ТОДЕВ, И. (ред.) *Кой кой е сред българите XV – XIX в.*, с. 270 – 271. София: Анубис, ISBN 954-426-229-6 .
- ДИМИТРОВ, С., 2015. *Султан Махмуд II и краят на еничарите*. София: Изток – Запад. ISBN 978-619-152-669-7.
- ИВАНОВА, С., 2006. Преди да се роди български милет. В: *Държава & църква – Църква & държава в българската история. Сборник по случай 135-годишнината от учредяването на Българската екзархия*, с. 135–184. София: УИ „Св. Климент Охридски. ISBN 954-07-2256-X.
- КОНСТАНТИНОВ, Д., 1948. *Жеравна в миналото и до днешно време. Историко-битов преглед*. София: Издава читалище „Единство“ – с. Жеравна.
- ЛЮИС, Б., 2003. *Възникване на съвременна Турция*. София: Пигмалион, ISBN 954-8336-80-4.
- ЛИБЕРАТОС, А., 2020. *Възрожденският Пловдив – трансформация, хегемония, национализъм*. София: Гутенберг, ISBN 978-619-176-161-6.
- МАРКОВА, З., 1989. *Българската екзархия 1870 – 1879*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.
- МУТАФОВА, К., 2022. *Религия и идентичност (християнство и ислям) по българските земи в османската документация от XV – XVIII в. В. Търново: УИ „Св. св Кирил и Методий“*, ISBN 978-619-208-292-5.
- НАЧОВ, Н., Христо П. Тъпчилещов. *Живот и неговата обществена дейност*. София: Издателство на НБКМ. ISBN 978-954-523-185-8.

- НЕДКОВ, Б., *Османотурска дипломатика и палеография*. Ч. I. София: Наука и изкуство.
- СЪББЕВ, О., 2022. *Документи за Георги Раковски в османските архиви*. София: За буквите. ISBN 978-619-185-568-1.
- ПАПАЗОВ, Д., 1937. *Село Арбанаси. Лични спомени и събрани данни*. Сборник на Българската академия на науките, Т. 31, с. 1 – 94.
- ПАРУШЕВА, Д., 2008. *Правителственият елит на Румъния и България. Втората половина на XIX и началото на XX век*. София: Институт за балканистика – БАН. ISBN 978-954-92231-1-8.
- ПАРУШЕВА, Д., 2017. От имперски към национален елит. Динамиката на румънския и българския политически елит в края на XIX век. *Известия на Института за исторически изследвания*. Т. 34. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 320 – 334. ISSN 2367-5187.
- СТРЕЗОВА, А., 2022. *Последен по рода си. Д-р Георги Вълкович (1833 – 1892)*. Фабер. ISBN 978-619-00-1475-1.
- ТАФРОВА, М., 2010. *Танзиматът, вилаетската реформа и българите*. София: Гутенберг. ISBN 978-954-617-099-6.
- ТОДОРОВ, Н., 2021. *Честни и верни хора. Българската общност в Тулча през Възраждането*. Ямбол: Тендрил. ISBN 978-619-91496-3-8.
- ТОДОРОВ, Н., 2022. *Овчарската аристокрация. Икономиката на Котел и Добруджа през 30-те – 40-те години на XIX в.* Ямбол: Тендрил. ISBN 978-619-92218-0-8.
- ЧОЛОВ, П., 1997. *Жеравненският род на Димитраки и Стефанаки бейове*. Родина, кн. III – IV, с. 145 – 158. ISSN 0861-5306.
- ЯНЕВА, С., 2011. *Българи – откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в.* София: Нов български университет. DOI: 10.1111/ehr.13087.
- A’HEARN, B. et al., 2022. Rethinking age heaping: cautionary tale from nineteenth-century Italy. *Economic History Review*, vol. 1, pp. 111 – 137, ISSN 0013-0117.
- AKYILDIZ, A., 1993. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*. İstanbul: Eren. ISBN 975-7622-22-2.
- ANASTASOPOULOS, A., 2005. Introduction. In: ANASTASOPOULOS, A., (Ed.) *Provincial Elites in the Ottoman Empire*. Halcyon Days in Crete. V Symposium Held in Rethymno, 10 – 12 January 2003. Rethymno: Crete University Press, xi-xxviii. ISBN 960-524-216-8.
- BARKEY, K. & HAGEN, M. fon. (ed.), 1997. *After Empire. Multiethnic Societies and Nation-Building: The Soviet Union and the Russian, Ottoman, and Habsburg Empires*. Boulder (Colorado)-Oxford: Westview Press, ISBN 9780813329642.

- DAVISON, R., 1963. *Reform in the Ottoman empire 1856 – 1876*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, ISBN 9780691651644.
- DEWEREUX, R., 1963. *The First Ottoman Constitutional Period: A Study of the Midhat Constitution and Parliament*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- EFE, A., 2002. *Muhassıllık Teşkilatı*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Dok. Tezi. Eskişehir.
- PHILLIOU, C., 2011. *Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution*. Berkeley, California: University of California Press, ISBN 9780520266353.
- PETROV, M., 2006. *Tanzimat for the countryside: Midhat paşa and the Vilayet of Danube, 1864 – 1868*. Unpublished dissertation.
- SARAÇOĞLU, M. S., 2018 *Nineteenth Century Local Governance in Ottoman Bulgaria: Politics in Provincial Councils*. Edinburgh: Edinburgh University Press, ISBN 9781474431002.
- URSINUS, M. 1982. *Regionale Reformen im Osmanischen Reich am Vorabend der Tanzimat. Reformen der rumelischen Provinzial gouverneure im Gerichtssprengel von Manastir (Bitola) zur Zeit der Herrschaft Sultan Mahmuds II. (1808–39)*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag. ISBN 3-922 968-17-1.
- UZUNÇARŞILI, I., 1942. *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yıllık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*. Istanbul: Turk Tarih Kurumu.
- YAYCIOĞLU, A., 2016. *Partners of the Empire: The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolutions*. Stanford, California: Stanford University Press. ISBN 9781503604209.

REFERENCES

- A'HEARN, B., et al., 2022. Rethinking age heaping: cautionary tale from nineteenth-century Italy. *Economic History Review*, vol. 1, pp. 111 – 137. <https://doi.org/10.1111/ehr.13087>.
- AKYILDIZ, A., 1993. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*, Eren. ISBN 975-7622-22-2.
- ANASTASOPOULOS, A., 2005. Introduction. In: ANASTASOPOULOS, A. (Ed.) *Provincial Elites in the Ottoman Empire*. Halcyon Days in Crete. V. Symposium Held in Rethymno, 10 – 12 January 2003. Rethymno: Crete University Press, xi-xxviii, ISBN 960-524-216-8.
- ARNAUDOV, H., 1871. *Palno sabranie na Darzhavnite Zakoni, Ustavi, Nastavlenia i Visoki Zapovedi na Osmanskata imperia*. T. 1. Tsarigrad [In Bulgarian].
- BAKARDZHIEVA, T., 2009. *Na krachka pred vremeto. Darzhavnikat*

- reformer *Midhat Pasha* (1822 – 1884). Ruse: Avangard print [In Bulgarian], ISBN 978-954-337-086-3.
- BARKEY, K. & HAGEN, M. fon. (ed.), 1997. *After Empire. Multiethnic Societies and Nation-Building: The Soviet Union and the Russian, Ottoman, and Habsburg Empires*. Boulder (Colorado) – Oxford: Westview Press. ISBN 9780813329642.
- BONEVA, V., 2010. *Balgarskoto tsarkovnonatsionalno dvizhenie 1856 – 1870*. Sofia: Za bukvite. ISBN 978-954-8887-77-9. [In Bulgarian].
- BOZHINOV, P., 2000. Todor Ikonov. In: TODEV, I. (ed.) *Koy koy e sred balgarite XV – XIX v.* Sofia: Anubis, pp. 112 – 113 [In Bulgarian]. ISBN 954-426-229-6
- BOYKOV, G.; MITEV, P., 2021. Documentary Evidence about the Year of Birth of Vasil Levski. *Istoria – History*, vol. 29, no. 1, pp. 8 – 27 [In Bulgarian].
- CHOLOV, P., 1997. Zheravnenskiyat rod na Dimitraki i Stefanaki beyove. *Rodina – Homeland*, vol. III – IV, pp. 145 – 158 [In Bulgarian].
- DAVIDOVA, E. 2000. Tapchileshtovi. In: TODEV, I. (Ed.) *Koy koy e sred balgarite XV – XIX v.*, pp. 112 – 113. Sofia: Anubis. ISBN 954-426-229-6. [In Bulgarian].
- DAVISON, R., 1963. *Reform in the Ottoman empire 1856 – 1876*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. ISBN 9780691651644.
- DEWEREUX, R., 1963. *The First Ottoman Constitutional Period: A Study of the Midhat Constitution and Parliament*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- DIMITROV, S., *Sultan Mahmud II i krayat na enicharite*. Sofia: Iztok – Zapad [In Bulgarian], ISBN 978-619-152-669-7.
- EFE, A., 2002. *Muhassillık Teşkilatı*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Dok. Tezi. Eskişehir.
- GEORGIEVA, G., 2005. *Administrativno ustroystvo i upravlenie na eyalet Rumelia pri sultan Mahmud II (1808 – 1839)*. Disertatsia za prisazhdane na ONS „doktor“. Sofia: BAN [In Bulgarian].
- GEORGIEVA, G., 2018. Razlichnite roli na trevnenskite chorbazhii i znachenieto im za mestnata ikonomika. *Izvestia na Tsentar za stopansko-istoricheski izsledvania – Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 3, pp. 218 – 230. ISSN 2534-9244. [In Bulgarian].
- IVANOVA, S., 2006. Predi da se rodi balgarski milet. In: *Darzhava & tsarkva – Tsarkva & darzhava v balgarskata istoria. Sbornik po sluchay 135 godishninata ot uchredyavaneto na Balgarskata ekzarhia*, pp. 135 – 184. Sofia: Sv. Kliment Ohridski. ISBN 954-07-2256-X.
- KONSTANTINOV, D., 1948. *Zheravna v minaloto i do dneshno vreme. Istoriko-bitov pregled*. Sofia: Izdava chitalishte “Edinstvo” – s. Zheravna [In Bulgarian].

- LEWIS, B., 2003. *Vaznikvane na savremenna Turtsia*. Sofia: Pigmalion. ISBN 954-8336-80-4. [In Bulgarian].
- LYBERATOS, A., 2020. *Vazrozhdenskiyat Plovdiv – transformatsia, hegemonia, natsionalizam*. Sofia: Gutenberg. ISBN 978-619-176-161-6. [In Bulgarian].
- MARKOVA, Z., 1989. *Balgarskata ekzarhia 1870 – 1879*. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“ [In Bulgarian].
- MUTAFOVA, K., 2022. *Religia i identichnost (hristiyanstvo i islyam) po balgarskite zemi v osmanskata dokumentatsia ot XV – XVIII v.* V. Tarnovo: Sv. sv Kiril i Metodiy. ISBN 978-619-208-292-5. [In Bulgarian].
- NACHOV, N. 2022. *Hristo P. Tapchileshtov. Zhivot i negovata obshtestvena deynost*. Sofia: Izdatelstvo na NBKM. ISBN 978-954-523-185-8. [In Bulgarian].
- NEDKOV, B., 1966. *Osmanoturska diplomatika i paleografia*. V. I. Sofia: Nauka i izkustvo [In Bulgarian].
- PAPAZOV, D., 1936. Selo Arbanasi. Lichni spomeni i sabrani dannii. *Sbornik na Balgarskata akademiya na naukite - The Bulgarian Academy of Sciences Collection*, no. 31, pp. 1 – 94 [In Bulgarian].
- PARUSHEVA, D., 2008. *Pravitelstveniyat elit na Rumania i Bulgaria. Vtorata polovina na XIX i nachaloto na XX vek*. Sofia: Institut za balkanistika – BAN. ISBN 978-954-92231-1-8. [In Bulgarian]
- PARUSHEVA, D., 2017. Ot imperski kam natsionalen elit. Dinamikata na rumanskia i balgarskia politicheski elit v kraya na XIX vek. *Izvestia na Instituta za istoricheski izsledvania – Proceedings of Institute for Historical Studies*, vol. 34, pp. 320 – 334. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“. ISSN 2367-5187. [In Bulgarian].
- PETROV, M., 2006. *Tanzimat for the countryside: Midhat paşa and the Vilayet of Danube, 1864 – 1868*. Unpublished dissertation.
- PHILLIOU, C., 2011. *Biography of an Empire: Governing Ottomans in an Age of Revolution*. Berkeley, California: University of California Press. ISBN 9780520266353.
- SABEV, O., 2022. *Dokumenti za Georgi Rakovski v osmanskite arhivi*. Sofia: Za bukvite. ISBN 978-619-185-568-1 [In Bulgarian].
- SARAÇOĞLU, M. S., 2018. *Nineteenth Century Local Governance in Ottoman Bulgaria: Politics in Provincial Councils*. Edinburgh: Edinburgh University Press. ISBN 9781474431002.
- STREZOVA, A., 2022. *Posleden po roda si. D-r Georgi Valkovich (1833 – 1892)*. Faber. ISBN 978-619-00-1475-1. [In Bulgarian].
- TAFROVA, M., 2010. *Tanzimat, vilaetskata reforma i balgarite*. Sofia: Gutenberg. ISBN 978-954-617-099-6. [In Bulgarian].
- TODOROV, N., 2021. *Chestni i verni hora. Balgarskata obshtnost v Tulcha prez*

- Vazrazhdaneto*. Yambol: Tendril. ISBN 978-619-91496-3-8. [In Bulgarian].
- TODOROV, N., 2022. *Ovcharskata aristokratsia. Ikonikata na Kotel i Dobrudzha prez 30-te – 40-te godini na XIX v.* Yambol: Tendril [In Bulgarian], ISBN 978-619-92218-0-8.
- URSINUS, M., 1982. *Regionale Reformen im Osmanischen Reich am Vorabend der Tanzimat. Reformen der rumelischen Provinzialgouverneure im Gerichtssprengel von Manastir (Bitola) zur Zeit der Herrschaft Sultan Mahmuds II. (1808 – 1839)*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, ISBN 3-922 968-17-1.
- UZUNÇARŞILI, I., 1942. *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yıllık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*. Istanbul: Turk Tarih Kurumu.
- VEZENKOV, A., 2008–2009. V sluzhba na sultana, v sluzhba na revolyutsiyata: mestnite balgarski parventsii prez 70te godini na XIX vek. *Istoriesko badeshte – Historical Future*, vol. 1 – 2, pp. 63 – 84. ISSN 1311-0144. [In Bulgarian],
- YANEVA, S., 2011., *Balgari – otkupvachi na danatsi vav fiskalnata sistema na Osmanskata imperia. Kam istoriyata na balgarskia delovi i sotsialen elit prez XIX v.* Sofia: Nov balgarski universitet. ISBN – 978-954-535-661-2. [In Bulgarian].
- YAYCIOGLU, A., 2016. *Partners of the Empire: The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolutions*. Stanford, California: Stanford University Press. ISBN 9781503604209.

**BULGARIAN POLITICAL ELITE IN XIX CENTURY –
EVOLUTION IN THE OTTOMAN CONTEXT:
DIMITRAKI BEY TEODOROV'S CASE**

✉ **Dr. Nikolay Todorov, Assoc. Prof.**
WoS Researcher ID: AAF-7073-2021
Regional historical museum – Silistra
E-mail: todorovnikolay@abv.bg